

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא בתרא - דף כו

(דברים פרק כ פסוק יט) הוזהרנו בזה שלא לכתוב כל עץ מאכל גם לבנות לו מצור כל זמן שימצא מאילני סרק די ספוקו. וכן הוזהרנו בזה שלא לפזר ממון לריק אפילו שוה פרטה וכו'.

הרחיב רבינו יונה, את האיסור לא רק לאיסור קציצת אילנות, אלא לכל איבוד ממון. כתב ספר החינוך *(מצוה תקכט)* שורש המצוה ידוע, שהוא כדי ללמד נפשנו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו, ומתוך כך תדבק בנו הטובה ונרחיק מכל דבר רע ומכל דבר השחתה, וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה אוהבים שלום ושמחים בטוב הבריות ומקרבים אותם לתורה, ולא יאבדו אפילו גרגר של חרדל בעולם, ויצר עליהם בכל אבדון והשחתה ישראל, ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחית בכל כחם, ולא כן הרשעים אחיהם של מזיקין שמחים בהשחתת עולם והמה משחיתים, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, כלומר בה הוא נדבק לעולם, וכענין שכתוב *(משלי פרק יז פסוק ה)*, שמח לאד לא יקה רע, והחפץ בטוב ושמח בו נפשו בטוב תלין לעולם, זה ידוע ומפורסם. עכ"ל.

סיכום הדף

נושא היום: הרחיקת אילן מבור. נזק בגרמא. הרחיקת שורשים.

הרחיקת האילן מבור, 25 אמה. **חשוב ושקמה** ששורשיהם מרובים מרחיקים 50 אמה. **הרחיקת היא** בין אם הבור והאילן בגובה שווה **ובין** אם נמצאים על דופן ההר. **כאשר** הם בגובה שווה **או** באופן שהבור למטה מן האילן, השורשים מזיקים לבור. **אף באופן שהאילן מבור** שורשיהם גורמים לחילול הקרקע ומתקלקל הבור בקרקעיתו. **אם קדם הבור**, קוצץ האילן ומשלם לו בעל הבור. **אם קדם האילן**, לא יקוף. **ספק** מי קדם, לא יקוף. **לדעת רבי יוסי**, אע"פ שהבור קדם, זה חופר בשלו ונוטע בשלו. **אמר רב יהודה בשם שמואל הלכה** כרבי יוסי. **אמר רב אשי** בשם רב כהנא שמודה רבי יוסי ב"גיריה דדידה" היינו נזק מידי כחץ.

פאפי ינואה, היה עני שהעשיר, בנה בית גדול ובשכנתו גרו אנשים שכתשו שומשום כדי להפיק שמן. **הכתישה** החזקה גרמה לביתו לרעוד, **בא לרב אשי** ואמר לו בשם רב כהנא שמודה רבי יוסי בגיריה דדידה **ולכן** מחוייבים אותם כותשי שומשום להרחיק את נזיקם. **שיעור ההרחקה**, לפי בדיקה שינוח על החומה כד ויכסוהו בכלי חרס, אם הכיטיו יזוז מחמת רעד הכתישה, עדיין צריכים להרחיק.

בני ביתו של בר מרין שהיה בנו של רבין, היו מנפצים פשתן והקליפות היו עפים לעיר, **באו אנשי העיר לרבינא**, אמר להם אמנם מודה רבי יוסי בגיריה דדידה אבל כאן הרוח היא זאת וגורמת לנעורת הפשתן לעוף עליכם. **שאל מר בר רב אשי**, מדוע לגבי חיוב שבב אומרים שחייב באופן שזורה רוח מסייעתו, ודנים אותו שהוא עשה למרות שהרוח מסייעת. **ובאמת מרימר פסק** בסיפור של מנפצי הפשתן שחייבים להרחיק מחמת הנלמד מהלכות שבת זורה רוח מסייעתו. **עוד הקשו לרבינא**, למדנו שגץ שיצא מתחת הפטיש והזיק חייב לשלם למרות שהרוח סייעה בעדו. **מבארת הגמ'**, שנה לו בגץ שינך הלאה, משא"כ נעורת הפשתן לא היו מעונינים שיעוף רחוק.

אין לטעת אילן סמוך לשדה חברו א"כ הרחיק ד' אמות, **והדין אמור** בכל סוגי האילנות. **ולפי המבואר** בהמשך דברי הגמ' טעם ההרחקה מחמת עבודת המחרישה בכרם, **וביאורו** שבארץ ישראל מרחיק ד' אמות ובבל אמר שמואל שמספיק הרחקה של ב' אמות.

אם היה גדר בב' המקומות יכולים לסמוך לגדר. **אם היו שורשים** נכנסים לתוך השדה יכול לקץ השורשים כדי ג' טפחים שלא יעברו את המחרישה. **וכן אם חפר** בור שיח ומערה ונכנסו שורשים מהחצר הסמוכה קוצץ את השורשים כפי השיעור הנצרך לבור והעצים שלו.

לרבא בר חנן היו עצי דקל סמוכים לגפנו של רב יוסף, ציפורים שבאו לעצי הדקל הזיקו לכרם, **אמר רב יוסף** לרבא שיקצוץ, אמר לו רבא והרי הרחיקתי כפי הדין. **אמר לו רב יוסף** לא מספיק ארבע אמות, שדין זה נאמר רק בין אילנות או בין דקלים, אבל ביחס לאילן וסרק צריך להרחיק יותר. **אמר לו רבא** שחושש לקץ מחמת האיסור לקץ אילנות פרי, ואם מעוניין רב יוסף יכול לקצוץ.

לר"פ היו דקלים על מיצור של ר"ה בריה דרב יהושע, **ראה ר"פ** שר"ה מעמיק וחופר וקוצץ את שורשיהם, **אמר לו** והרי למדנו מעמיק ג' טפחים כדי עבודת המחרישה, ומעמיק אתה יותר, **אמר לו** אני חופר בורות שיחין ומערות מבהם נאמר שחופר כל צורכו. אמר ר"פ הבאתי לו הרבה ראיות שלא יקוף, **ודחה** את כל הראיות, עד שאמרתי את **דברי רבי יהודה** מיצר ההזיקין בו רבים אסור לקלקלו, ואני מוחזק באותם דקלים. **לאחר שהפסיק ר"ה** הצטער מדוע לא אמר לר"פ, שאין לו חזקה יותר מ 16 אמה, שאמנם שורשיהם מתפשטים 25 אמה, אך יניקתו רק 16 אמה.

למדנו במשנה, חפר בור וכו' קוצץ והעצים שלו, **שאל יעקב הדיבא**, למי העצים שהגיעו לחצר הסמוכה, **רצו לתלות** בהם שאמרו שעץ של הדיוס שנכנסו שורשיהם לקרקע של הקדש אסור להנות **ומאיך** אם נהנה אין בזה מעילה, **נראה** שהולכים אחר האילן שהוא של הדיוס ולכן אין מעילה. **אולם בהמשך** אותה משנה מבואר שאם העץ שייך להקדש ונכנס לקרקע של הדיוס, אין נהנה ובכ"ז אף אם נהנה אין מעילה **מבואר** שהולכים אחר הקרקע, **אלא ממשנה זו אין להוכיח**, ומדובר שנוספו הגידולים לאחר שכבר הקדיש את האילן וסבר התנא של המשנה שאין מעילה בגידולים. **רבינא ביאר**, **כאשר השורשים הם בטווח** של 16 אמה נמשכים אחר עיקר האילן, **אם יותר** מ 16 אמה אין הם מתייחסים לאילן ומשתייכים לקרקע.

אמר עולא, אילן הגדל בתוך 16 אמה למיצר חברו, **נקרא** גזלן ואין מביא ביכורים שאינו נקרא "מארצך".

עיונים על הדף

שורש הענין באיסור קציצת אילנות מאכל.

מבואר בגמ' שאמר רבא בר חנן לרב יוסף, שאמנם לא אכפת לו שיקצוץ את אילנו, אולם הוא עצמו סירב לקצוץ, מחמת דברי רב שאילן שטוען קב פירות אסור לקצוץ אותו, ואמר רבי חנינא שבנו נפטר מחמת שקצץ אילן פירות. אמנם צריך להבין בדעת רב יוסף, מדוע לא חשש לקצוץ אילן פירות, ומדוע תבע על קציצתו של האילן. ואם כאשר מוגדר הדבר לנוק מותר לקצוץ אילן, א"כ מה סבר רבא. ובאמת ברשב"א ביאר שרבא חשש שהדין הרחקה האמור לא נאמר בהרחקה מחמת עופות שמזיקים אלא מחמת גוף האילן, ורב יוסף סבר שאין הבדל. א"כ מבואר שכאשר הדבר מוגדר לנוק או שיש צורך אמיתי אין לחוש לקציצת אילן, אך רבא סבר שאין כאן צורך מחמת הרחיקת נזיקין שלא ע"ז אמרו הרחקה, וכלפי האמת לא היה אכפת לו שיקצת אילנו רק סבר, שאם הדבר ייעשה לפנינו שמורת הדין של הרחיקת נזיקין יש לחוש לאיסור קציצת אילנות. אולם רב יוסף שלמד שיש בזה הרחקה מגוף דין הרחיקת נזיקין ולא מצד מידת חסידות, א"כ היה מותר לקצוץ את האילן.

יש אופנים שבהם מצאנו שמותר להשחית. ואולי ההגדה הנכונה יותר, שהשחתה לעולם אסורה. אלא כיון שיש מקומות שיש תועלת, נמצא שחשבון הפסד נגד תועלת, כאשר התועלת מרובה אין כאן השחתה אלא תועלת. נמצא שההשחתה תועלת היא התועלת.

אמרו בב"ק (צ"א, ב) אמר רב דיקלא דטעין קבא אסור למקצציה. מיתבי כמה יהא בזית ולא יקצצו. רובע, שאני זיתים דחשיבי. א"ר חנינא לא שכיב שיבחת ברי אלא משום דקץ תאינתא בלא זמנה. אמר רבינא ואם היה מעולה בדמים מותר. ביאר רש"י, שדמי קורותיו יקרים לבנין יותר משבח פירותיו.

שמואל אייתי ליה אריסייה תמרי, טעים בהו טעמא דחמרא, א"ל מאי האי, א"ל ביני גופני קיימו, א"ל מכחשי בחמרא כולי האי, למחר אייתי לי מקוריהו. רב חסדא חזי תמלי (דקלים) ביני גופני, א"ל לאריסייה עקרינהו, גופני קני דקלי דיקלי לא קני גופני. עכ"ל הש"ס.

מבואר מהנ"ל, שהאמוראים הקדושים במקום שראו צורך בדבר לתועלת, כיון שהתועלת מרובה אין כאן חשש השחתה.

כתב הרמב"ם (פ"ו ממלכים ה"ח) אין קוצצין אילני מאכל וכו', ואין מונעין מהן אמת המים כדי שייבשו, שנאמר לא תשחית את עצה, וכל הקוצץ לוקה. ולא במצור בלבד אלא בכ"מ כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה. אבל קוצצין אותו אם היה מזיק אילנות אחרים, או מפני שמזיק בשדה אחרים, או מפני שדמיו יקרים, לא אסרה תורה אלא דרך השחתה. עכ"ל.

בדומה כתב הרא"ש (שם בב"ק) וכן אם היה צריך למקומו נראה דמותר. וכ"פ רבינו ירוחם (נתיב לא ח"ב, דף ע"ד) וז"ל ואסור לקצוץ נטיעותיו של עצמו, ואם צריך למקומו מותר, וכל אילן שטוען פירות כפי הראוי אסור לקוצצו **זולתי** למקומו או בעבור דבר חשוב ממנו, אבל אם אינו טוען כראוי מותר, והכל לפי האילן ולפי הארץ. עכ"ל.

מבואר מדברי הראשונים שמלבד התועלת שיש בעץ עצמו כפי המבואר בגמ' שהקורות יותר יקרים מהפירות וכו', אף כאשר המקום נצרך, מותר. כיון שאין זה דרך השחתה וכל האיסור הוא להשחית וכאשר יש תועלת אפילו אל מהדבר בעצמו אלא מהעדר שלו באותו מקום מוגדר הדבר בצורך ולא ככל תשחית. הסמ"ג (מ"ל רכט) ק"ל בשבת (ק"ה, ב) שמותר להשחית דבר כדי להטיל אימה על אנשי ביתו, מפני ששכר האימה מרובה על השחתת הדבר.

אמנם בשו"ת שאלת יעב"ץ (ח"א סי' עו) נוקט שאפילו במעולה בדמים או בצריך למקומו שמבואר לעיל שאינו מוגדר כהשחתה אלא תועלת ומותר מעיקר הדין, מ"מ מצדו אסור משום סכנה. שהשקה מדברי הגמ' שנזכרו לפנינו וכן בב"ק, שאמר רבי חנינא לא שכיב שכחת ברי אלא דקץ תאנה בלא זמנה. וזדאי, ששבתת ת"ח היה, וח"ו לומר שעבר על לא דאורייתא. והראיה הגדולה שרבי חנינא מעיד עליו שזה הסיבה שנפטר ותו לא, מוכח כמה גדולה צדקותו. ונפטר, מפני שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה. ולכן נוקט השאלת יעב"ץ אף שלכל אדם שרי מעיקר הדין, אולם סכנה יש כאן, ומצאנו דין כזה באלו טרפות שמותרות משום טרפות, ואסורים משום סכנה.

בשו"ת בנין ציון (ח"א סימן סא) דחה את דברי השאלת יעב"ץ, והעלה לדינא דהיכא שהוא מעולה בדמים או בצריך למקומו מותר לקץ בין בעצמו בין ע"י שלוחו, ואין כאן לא איסור ולא סכנה כלל. ושכחת טעה בחשבו שכיון שהזקין עץ התאנה ולא נתן אלא פירות מועטים וקרוב להתייבש אין זה בכלל עץ מאכל וכו', וטעה בזה, כי אפילו אינו טוען רק קב עדיין עץ מאכל הוא.

וכך כתב החת"ס (חיו"ד סימן קב) ששכחת טעה לחשוב שהגיע זמן עץ התאנה לקוץ, ובאמת שעדיין לא הגיע זמנה לקוץ ולכן נסתכן ומת.

עוד באיסור השחתה, וטעם האיסור

כתב רבינו יונה (שער השלישי אות פב) "לא תשחית את עצה לנזוח עליו גרזן"